

Oude gloriën:

Janneke Zand uit Ginderbroek

Zo maken ze er geen meer

'Janneke Zand' in zijn jonge jaren.

Aanleiding voor dit artikel was de opmerkelijke tentoonstelling en uitgave *Vrolijke Vertelselkes* van de Molse kunstenaar Paul Blockx in het Jakob Smitsmuseum in het najaar van 2018.

In een van de 'Vertelselkes' (gedichten en prenten) heeft Paul Blockx het over 'Janneke Zand', ook bekend als 'Janneke Vod' van Ginderbroek.

Ik heb Janneke nog gekend in mijn kindertijd in de vroege jaren 60 van vorige eeuw. Met (wit) paard en kar reed hij heel Mol en omstreken rond om vodden en oud ijzer op te kopen.

Hij woonde in een klein huisje in Ginderbroek. Zijn 'achterkoer' paalde tegen de Hoogstraat, waar ik hem geregeld zijn spullen zag sorteren naast zijn kar. Hij droeg steeds een pet en had een opvallende neus.

Wie was Janneke Vod of Janneke Zand?

Janneke heette officieel Frans Ferdinand Van Baelen.

Hij werd geboren op 12 september 1900 in Meerhout en overleed in 1984 in Mol.

Vader Louis en moeder Mie Coenen hadden 7 kinderen. Louis werd op 34-jarige leeftijd blind door het vuile werk in de Luikse mijnen.

Het gezin woonde schuin tegenover 't Bazarke (de nu verdwenen en zeer bekende handel in ijzerwaren), de nog steeds bestaande (weliswaar gerenoveerde woning) op adres Ginderbroek 75.

Gouden bruiloft van de ouders van 'Janneke Zand' in Ginderbroek op 13 april 1944. De foto is genomen voor 't Bazarke.

Eerste rij van links naar rechts: Victor met vlak erachter de echtgenote, dan Janneke, ernaast Frans met erachter Mie, centraal de jubilarissen Louis Van Baelen en Mie Coenen, tussen hen in op 2de rij zoon Edmond met Dimfna, dan Anna met erachter Miel, Fien met erachter Frans Lenaerts en Regina (Zinneke) met Jan Wouters.

Hun oudste zoon Frans ging na zijn plechtige communie met een karretje, getrokken door twee honden, naar het 'zandkot' van Mol-Donk om wit zand op te halen en het nadien te verkopen.

Zo bracht hij een centje mee naar huis, want ze hadden het niet breed, omdat hun vader blind was geworden en er nog geen steungeld werd uitbetaald. Later begon hij als gemeentearbeider in Mol en zou hij er zelfs promoveren tot ploegbaas.

Janneke nam de 'commerce' van zijn broer over. Hij zag het al iets groter. Hij bestelde een wagon zand bij de zandputten en die werd op het wisselspoor van herberg en wachtzaal 'Borgerhout' in Ginderbroek gezet.

Het overladen gebeurde vaak mee door zijn blinde vader.

Janneke trok door heel Mol en omgeving om het wit zand te verkopen, in het begin met ezel en kar, later met een paard.

Zijn zuster Zieneke woonde op de Berg en telkens als Janneke voorbijkwam, stopte de ezel daar en balkte. Hij vlijde zijn kop wat schuddend naar links en hij stapte pas verder, als Zieneke met twee klontjes suiker naar buiten was gekomen.ⁱ

Het wit zand werd gebruikt om de straat te versieren als de processie uittrok en om uit te strooien op de rode stenen vloer in de beste kamer van de woning. Dit laatste gebeurt nu nog steeds jaarlijks in het 'Kersthuis' in Ginderbroek. Ook diende het om de pannen van het dak aan te smeren en om de tinnen lepels en messen schoon te schuren. Hij verkocht in de oorlog van 14-18 drie emmers voor 25 centiemen.

Maar in de jaren 40 is de 'commerce' in zand kapotgegaan. Janneke schakelde over op het ophalen van vodden en 'kwaad ijzer'.

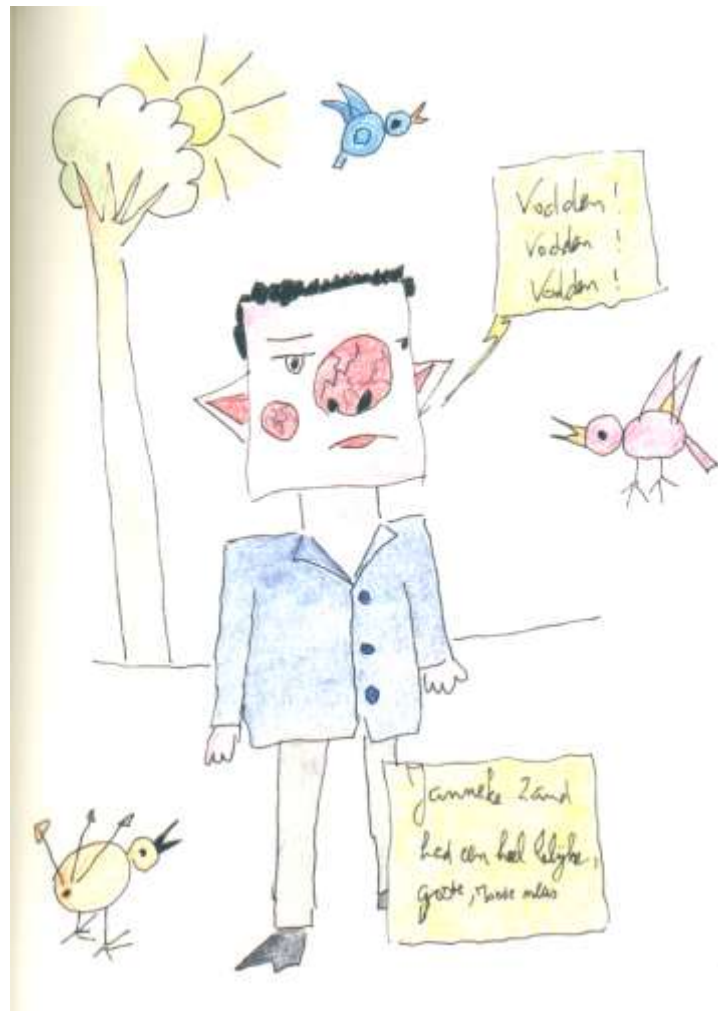
Dat bracht hij naar 'Fieneke Vod' in de Hoogstraat (nu oude metalen Vanhees). Als hij bij de mensen een zak vodden aan zijn 'nüssel' (handweegschaal) hing, dan hield hij zijn voet soms ongemerkt tegen de zak om zo het juiste gewicht te camoufleren.

Janneke heeft heel wat bijnamen van de mensen gekregen: Janneke van de Blinde, Janneke van Mie Coenen, Janneke Zand en Janneke Vod. Men kan zijn levensverhaal bijna schrijven aan de hand van zijn bijnamen.

In 1949 trouwde hij met Leontina Maes uit Oostende.

Zij overleed in 1979 en Janneke in 1984.

Janneke Zand in *Vrolijke
Vertelsetkes* van Paul Blockx,
Peerdskerkhof

“Vodden!
Vodden!
Vodden!”

Een paard met kar stopte
op de straat voor de buurtbank
gemend door de voddenman
voddenman *Janneke Zand*

Zand genaamd omdat hij voor de Heilige-Doornprocessie
wit zand vervoerde met zijn voddenkar

Hij verkocht een emmervol aan rijke mensen
en een halve emmer voor de armen
Wit zand om op straat te strooien
waar de processie langskwam

Zoals de palmen bij de intrede van Jezus in Jeruzalem

De laatste jaren van zijn leven sleet Janneke in het OCMW-rusthuis, het huidige Ten Hove. Daar gaf hij in september 1980 een legendarisch geworden interview voor de toenmalige alternatieve dorpskrant 'Mols Hoop'. Hierbij enkele citaten:

Mols Hoop:

Je haalde ook vodden op. Heb je nooit waardevolle voorwerpen tussen die rommel gevonden?'

Janneke:

Nee, de mensen waren nogal slim in den antieke tijd. Eén keer heb ik eens tien briefkens van honderd frank gevonden, toen ik een buil omkeerde. Maar die gingen toen niet meer. Dat geld was failliet gegaan.

Mols Hoop:

Wat vertelde je de mensen als je aanbelde?

Janneke:

Och menneke, ik heb in de kelder gezeten met de vrouwen. Hier moest ik zand leveren, daar moest ik vodden ophalen. Ginder moest ik een stoof van de zolder werpen. En als alles opgeladen was en de vuiligheid opgekuist, dan zei ik: Madam voor zoveel geld hé, ik ga daar niet meer voor geven, en daarbij de commerce is slecht.

En dan zeiden ze: 't Is goed, ge moet niet zo nauw zien, ge zijt heel uw leven goed geweest voor uw ouders en ge zijt laat getrouwd. En ik weet dat ge er mirakel veel voor moet doen. En ik heb altijd goei werken blijven doen hé. Twintig keer ben ik naar Lourdes geweest.

Mols Hoop:

Je hebt nu zestig jaar affaire gehad in Mol, altijd onder de mensen geweest en overal goed ontvangen. En nu zit je hier in het OCMW een beetje zoals een vogel in een kooi.

Janneke:

Ja menneke, zestig jaar gewroet gelijk ne mol. Heel mijn leven gesukkeld met ne blinde vader en een dikke moeder. En mijn vrouwke is gestorven aan de roos. Dag en nacht gereed zijn. Hoe dat ik nog niet dood ben. Drie hartaanvallen gehad. Ik kan aan mijn eigen geen verstand krijgen. Daarvoor is er een baas boven ons baas. En die moogt ge nooit achteruitstoten.

Mols Hoop:

Hebt ge nooit iets speciaals meegemaakt in uw beroep?

Janneke:

Ja, ik stond eens een keer met paard en kar op de brug en de bedding brak. Ik zat van voor op de kar, en ik was lelijk veel geladen. Mijn kar zat bomvol. En dat paard dat brulde en grolde. Ik zei tegen mijn paard: Blijft schoon staan menneke lief, want ge zijt dood en ik erbij. Ik ben dan in de vaart gesprongen, maar dat was lelijk diep. Dan zijn de boeren en de gendarmen me komen helpen. Die zijn nu ondertussen allemaal dood. En anders heb ik in zestig jaar niks accident of proces gehad. De politie wist dat ik geen deugniet was.

Mols Hoop:

Je bent nu terug aan het vrijen, schijnt het. Is dat nu gemeend tussen jullie of zijn jullie gewoon twee oude bekenden?

Janneke:

Luister, als ge goed opgebracht zijt, van brave ouders en ge valt alleen of er valt iets tegen, die pakken allemaal ne vent of vrouw. Al die daaraan kunnen geraken pakken ze iemand. Maar ne deugniet niet. Die begint te drinken en doet zijne boel op en begint te smeerlappen. En op ons moeten ze niets zeggen, want ik ben ne weduwnaar en zij is een weduwwrouw. Maar dat geklap en gelieg van de mensen. Dan krijg ik het. Ik zou ze met hun kop tegen de muur kunnen bonken. Maar dat wil ik niet en dan blijf ik maar op mijn kamer met haar. En laat de mensen maar achter ons gat klappen. Daar veeg ik mijn voeten aan.

Paul Verhoeven, Molse Tijdingen, 2019

Het gouden jubileum van Louis Van Baelen en Mie Coenen
(Zo leefde Ginderbroek nr. 27.3, p. 54-55)

De gouden bruiloft van het volkse koppel Louis Van Baelen, de blinde, en Mie Coenen had plaats op 13 april 1944.

Het was uitzonderlijk dat de Duitse overheid in de Tweede Wereldoorlog toelating gaf voor een optocht door de straten.

Waarom het wel in Ginderbroek is gelukt, dankt men vermoedelijk aan de burens van de jubilarissen. Want naast hun woning was het café van Warke Bol (Molenberghs) gelegen, waar Duitse officieren nogal vaak kwamen en die konden op aandringen van de dochters van Warke Bol het volksfeest moeilijk weigeren.

ⁱ R. Nuyts, *Zo leefde Ginderbroek 19 – Kakelutje*, Mol, sd, 71.